

ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПЕРЕШКОДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проаналізовано стан, узагальнено тенденції інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств. Досліджено і типологізовано економіко-організаційні перешкоди інноваційного розвитку підприємств на макро- та макрорівні, що склалися останнім часом

Постановка проблеми. Фінансово-економічна нестабільність, яка набуває останнім часом тривалості та глобального характеру, всі частіше обумовлює утворення додаткових економіко-організаційних перешкод для інноваційного розвитку підприємств на макро- та макрорівні, потребуючи пошуку шляхів їх усунення або мінімізації наслідків їх дії.

Згідно теорії та світовому досвіду інноваційний розвиток надає підприємству можливість отримати значні прибутки, які в подальшому мають стати джерелом формування ВВП. Проте зростання останнього на основі нових технологій не досягає навіть 1,0%, залишаючись на рівні 0,7%, в той час як середньоєвропейський показник сягає 25–35%, а в Китаї – 40% [10]. Змінити ситуацію і забезпечити результативність інноваційного розвитку можна лише за умов системних перетворень, а саме усунення економіко-організаційних перешкод разом зі зміною організаційних та економічних механізмів й інструментів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси інноваційного розвитку вітчизняних підприємств та їх перешкоди глибоко та всебічно дослідили вітчизняні вчені різних наукових шкіл, зокрема відомі ґрунтовні дослідження академічних авторських колективів під керівництвом О. Амоші, Б. Буркинського, А. Бутенка, В. Геєця, О. Лапко, Е. Лібанової. Прикладні дослідження взз з цього напрямку представляють Є. Бельтюков, М. Войнаренко, А. Гречан, В. Гриньова, В. Захарченко, С. Ілляшенко, О. Кузьмін, Є. Лазарева, П. Микитюк, П. Перерва, Й. Петрович, Ю. Погорелов, Л. Смоляр, Л. Федулова, С. Філіппова, С. Харічков, Н. Хрущ, Н. Чухрай, А. Яковлев, О. Ястремська. Їх дослідження охоплюють як ретроспективу, так і сучасний стан інноваційних процесів та їх наслідків на макро-, мезо- та мікрорівнях.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Водночас, економіко-організаційні перешкоди інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств внаслідок турбулентних змін середовища, змін макро-тенденцій та соціально-політичних реалій постійно змінюються та потребують моніторингу та аналізування також на постійної основі. Зважаючи на це, утворюється нагальна потреба щодо узагальнення тенденцій інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств та типологізації їх економіко-організаційних перешкод на макро- та макрорівні, що склалися останнім часом.

Мета дослідження. Враховуючи наведене, метою дослідження стає узагальнення тенденцій інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств, обґрунтуванні та типологізації їх економіко-організаційних перешкод на макро- та макрорівні.

Виклад основного матеріалу. Стан інноваційної діяльності в Україні відзначається [1-6] декількома показниками та характеристиками:

- *низькою кількістю реалізованої інноваційної продукції.* Падіння її питомої ваги в загальних об'ємах продукції, реалізованої промисловістю, спричинене системним впливом множини зовнішніх та внутрішніх факторів, які стали вже традиційними, а також чинників, що виникли внаслідок глобальної фінансової кризи та закріпилися в економіці у післякризовий період. Частина реалізованої інноваційної продукції в

- валовому об'ємі реалізованої промислової продукції складає всього декілька відсотків, а імпорт високотехнологічної продукції перевершував обсяг її власного виробництва;
- *низьким рівнем інноваційної активності промислових підприємств.* За часткою підприємств, що займалися інноваціями, Україна значно поступається розвиненим країнам [7], що свідчить про повільне поживлення інноваційної діяльності з початку посткризового етапу, проте досягнути хоча б докризових показників не вдається;
 - *невисоким рівнем підприємницької активності в інноваційно-інвестиційній сфері малого та середнього бізнесу.* Як свідчить статистика [1-3, 7], в Україні малий інноваційний бізнес не застосовує цієї функції (лише 6 % малих і 16 % середніх промислових підприємств в Україні є інноваційно-активними, тоді як у Польщі – понад 30 %). Це лімітує зріст продуктивності праці, зменшення енергоємності виробництва, не створює основу для оновлення та структурної зміни економіки.

Програма економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [9] передбачає «тотальні зміни в інноваційній сфері шляхом активізації інноваційних процесів та повноцінного використання потенціалу науки в процесі технологічного оновлення вітчизняної економіки». Вона вкрай необхідна, оскільки тренди інноваційної діяльності підприємств є проблемними. Впроваджувало інновації у 2013р. 1312 підприємств (77% загальної кількості інноваційно-активних), хоча впроваджували інноваційні види продукції 683 підприємства, кількість таких видів становила 3138 найменувань, з них 809 – машини, устаткування, апарати, прилади. Нові технологічні процеси у звітному періоді запровадили лише 557 підприємств; кількість процесів склала 1576, у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих – 502 [1-3]. Інновації у 2014р. [5-6, 8] упроваджувало 1208 або 75% інноваційно-активних промислових підприємств. зокрема упроваджували 3661 найменувань інноваційних видів продукції 600 підприємств (табл. 1), з них 1314 – машини, устаткування, апарати, прилади. Нові технологічні процеси запровадили 614 підприємств: всього 1743 процесів, з них маловідходних, ресурсозберігаючих – 447.

Таблиця 1

Упровадження інновацій на промислових підприємствах за 2014 р.

Показники	Рік		
	2012	2013	2014
1. Упроваджено (од.):			
– кількість найменувань інноваційних видів продукції;	3403	3138	3661
– з неї машин, устаткування, приладів, апаратів тощо.	942	809	1314
2. Кількість нових технологічних процесів:	2188	1576	1743
– з них маловідходних, ресурсозберігаючих	554	502	447
3. Придбано нових технологій	739	651	543

* узагальнено автором на підставі [1-6, 8])

У 2013р. 1031 підприємство реалізувало інноваційної продукції на 35,9 млрд. грн. або 3,3% загального обсягу реалізованої промислової продукції (у 2012р. відповідно 36,2 млрд. грн. та 3,3%). Реалізувало продукцію за межі України 344 підприємства обсягом 44,7% від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції, у тому числі в країни СНД – 25,3%.

А у 2014р. 905 підприємств реалізували інноваційну продукцію на 25,7 млрд. грн., або 2,5% загального обсягу реалізованої промислової продукції. Реалізацію продукції обсягом 7,5 млрд. грн. за межі України здійснювали 295 підприємств [1-6, 8]. Кожне четверте підприємство реалізувало продукцію, нову для ринку. Обсяг такої продукції склав 12,4 млрд. грн., більш ніж половину якої (53,0%) 102 підприємства поставили на експорт. Більшість підприємств (86,0%) реалізували продукцію, нову виключно для підприємства.

Її обсяг склав 23,5 млрд. грн., 40,4% якої 271 підприємство реалізувало за межі України. Обсяг такої продукції на 2014 р. становив 7,1 млрд. грн., майже її половину (40%) 85 підприємств поставили на експорт. Значна кількість підприємств (787) реалізовувала продукцію, нову виключно для підприємства. Її обсяг становив 18,6 млрд. грн., чверть якої (25,6%) 238 підприємств реалізували за межі України [8].

Тобто, можна узагальнити, що в Україні щорічно скорочується кількість інноваційно-активних підприємств України, на тлі повільної динаміки основних показників інноваційної діяльності промислових підприємств в цілому, яка за 1991-2013рр. досі не досягла рівня 1991р. по жодному з показників (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка основних показників інноваційної діяльності промислових підприємств України за 1991-2013 рр.

Роки	Кількість підприємств, що впроваджували інновації		Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, до кількості промислових підприємств		Кількість освоєних нових видів продукції		Кількість упроваджених нових видів технологічних процесів	
	од.	% до 1994 р.	%	% до 1994 р.	найменувань	% до 1991 р.	од.	% до 1991 р.
1991	-	-	-	-	13790	100	7303	100
1992	-	-	-	-	16408	118,9	6495	88,8
1993	-	-	-	-	15395	111,6	5085	69,6
1994	2181	100,0	26,0	100,0	13163	95,4	3559	48,4
1995	2002	91,8	22,9	88,0	11472	83,2	2936	40,2
1996	1729	79,3	19,3	74,2	9822	71,2	2138	29,3
1997	1655	75,9	17,0	65,4	10379	75,3	1905	26,1
1998	1503	68,9	15,1	58,0	10796	78,3	1348	18,5
1999	1376	63,1	13,5	51,9	12645	91,7	1203	16,5
2000	1491	68,4	14,8	56,9	15323	111,1	1403	19,2
2001	1503	68,9	14,3	55,0	19484	141,3	1421	19,4
2002	1506	69,1	14,6	56,1	22847	165,7	1142	15,6
2003	1120	51,4	11,5	44,2	7416	53,8	1482	20,3
2004	958	43,9	10,0	38,5	3977	28,8	1727	23,6
2005	810	37,1	8,2	31,5	3152	22,8	1808	24,7
2006	999	45,8	10,0	38,5	2408	17,5	1145	15,7
2007	1186	54,4	11,5	44,2	2526	18,3	1419	19,4
2008	1160	53,2	10,8	41,5	2446	17,7	1647	22,6
2009	1180	54,1	12,8	49,2	2685	19,5	1893	25,9
2010	1217	55,8	13,8	53,1	2408	17,5	2043	28,0
2011	1327	60,8	16,2	62,3	3238	23,5	2510	34,4
2012	1371	62,9	13,6	52,3	3403	24,7	2188	30,0
2013	1312	60,2	13,6	52,3	3138	22,8	1578	21,6

*розраховано на підставі [1-6, 8])

Втручання держави надало поштовх для посилення інноваційної активності у 2010р.: активне вжиття антикризових заходів щодо стабілізації макроекономічної становища та фінансовій галузі дозволили у 2010 р. тимчасово за деякими показниками досягти докризового рівня, проте надалі становище інноваційної діяльності залишається важким та вимагає активного застосування стимулюючих державних важелів. За попередніми даними Державної служби статистики України [8] у 2014р. інноваційну діяльність в промисловості

здійснювали 1609 підприємств або 16,1% (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО).

Як результат досягнення мети Програми економічних реформ в період 2010-2014 рр. можна визначити збільшення частини інноваційно-активних промислових підприємств з 10,7 % до 16 % (табл. 3), а підвищення наукоємності ВВП – з 0,95 % до 1,5 %.

Таблиця 3

**Розподіл промислових підприємств за показником інноваційної діяльності
у 2014 р. за регіонами**

Області	Кількість інноваційно-активних підприємств		Обсяг реалізованої інноваційної продукції	
	усього, од.	у % до загальної кількості промислових підприємств	усього, млн. грн.	у % до загального обсягу реалізованої промислової продукції
Вінницька	46	14,2	664,1	2,3
Волинська	30	10,8	316,6	2,5
Дніпропетровська	109	13,4	1563,1	0,7
Донецька	45	14,6	1018,0	1,7
Житомирська	48	12,5	255,2	1,4
Закарпатська	16	6,0	837,6	8,4
Запорізька	108	22,9	1530,0	1,7
Івано-Франківська	99	22,8	883,2	3,8
Київська	66	11,6	897,4	2,2
м.Київ	168	21,7	1748,6	2,0
Кіровоградська	49	17,3	504,4	2,9
Луганська	16	12,2	38,0	0,2
Львівська	129	16,4	731,9	2,1
Миколаївська	67	19,9	363,8	1,5
Одеська	67	16,8	698,7	2,4
Полтавська	33	8,0	6519,5	8,9
Рівненська	45	14,9	134,6	0,8
Сумська	46	17,6	2610,7	10,4
Тернопільська	36	14,9	133,4	1,7
Харківська	191	22,4	2609,8	3,8
Херсонська	54	24,2	657,8	5,4
Хмельницька	38	11,0	162,8	0,9
Черкаська	37	10,6	556,3	1,6
Чернівецька	34	15,6	81,7	2,0
Чернігівська	32	13,1	151,7	1,0
Всього	1609	16,1	25669,0	2,5

*узагальнено автором на підставі [1, 4, 8])

Лише 4 області перетнули 5%-й кордон за показником питомої ваги реалізації інноваційної продукції. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України за період 2012-2014 рр. показало що за упродовж 2012-2014рр. питома вага інноваційно-активних підприємств склала 14,6% (табл. 4).

Із загальної кількості обстежених підприємств 6,0% займалися технологічними інноваціями (продуктові, процесові), 5,1% – нетехнологічними (організаційні, маркетингові), 3,5% – технологічними і нетехнологічними. За 2012-2014рр. найвищий рівень інноваційної

активності – у підприємств переробної промисловості (19,5%), а найнижчий – у підприємств транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності (7,3%).

Таблиця 4

Розподіл підприємств за типами інновацій та кількістю працюючих за 2014 р.

	Обстежені підприємства, усього %	З них інноваційно-активні, %	У тому числі запроваджували, %		
			технологічні інновації	технологічні та нетехнологічні інновації	нетехнологічні інновації
Усього	100	14,6	6,0	3,5	5,1
у т.ч. з кількістю працюючих					
< 49 осіб	100	11,3	4,0	2,3	5,0
50–249 осіб	100	19,7	9,6	4,8	5,3
> 250 осіб	100	38,8	18,1	14,8	5,9

**узагальнено автором на підставі [8])*

За даними ДП «Державний інститут комплексних техніко-економічних досліджень» Мінпромполітики України – колективним автором Методики ідентифікації українських високотехнологічних промислових підприємств – та за участю Державної служби статистики України проведено комплексне дослідження потенціалу виробництва високотехнологічної промислової продукції в Україні. За його результатами виявлено п'ять груп основних перешкод, що стають на шляху інноваційного розвитку вітчизняних підприємств [10]:

- а) обмеженість фінансування (44% підприємств-респондентів),
- б) організаційні та правові проблеми (5,2%),
- в) неспроможність керівників різного рівня оцінити нові технології (4,9%),
- г) відсутність науково-технічної підтримки з боку інших організацій (4,2%),
- д) низька кваліфікація персоналу (3,4%).

Як бачимо, організаційно-економічну природу мають всі типологізовані перешкоди, серед яких домінують прямі економічні (44%), проте кожна має економічну природу, оскільки в їх основі лежить відсутність економічного інтересу або ресурсу для здійснення. Державне фінансування та підтримка інноваційних підприємств дуже мале. Ефективне поживлення інноваційної діяльності підприємств можливе, якщо держава та підприємства розбудують наступні напрями: а) збільшення витрат на підготовку фахівців високого класу, тренінги, курси; б) мотивація працівників до інноваційної діяльності, запобігання міграції науковців; в) закріплення законодавчих змін у галузі інноваційної діяльності щодо пільг і стимулів; г) активізація діяльності технопарків та інших інноваційних структур.

Підсумовуючи наведене, до *основних напрямів усунення економіко-організаційні перешкоди інноваційного розвитку підприємств на макро- та макрорівні, що склалися останнім часом*, доцільно віднести:

- законодавчі зміни щодо системи пільг та стимулів у галузі інноваційної діяльності;
- створення інноваційної інфраструктури, яка б забезпечувала ефективне використання науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності підприємств (технопарки, центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори);
- розвиток фінансово-кредитних інститутів, що забезпечують безперервність фінансування інноваційних проектів (венчурні компанії, інноваційні фонди);
- формування сучасної організаційної структури управління інноваційною діяльністю на загальнодержавному, регіональному рівні та на рівні підприємства;
- запровадження маркетингу інновацій;
- залучення висококваліфікованого персоналу для створення нових технологій;
- активізація міжнародного наукового та науково-технічного співробітництва.

Реалізація наведених заходів дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств, прискорити оновлення виробництва, активізувати інноваційно-спрямовані внутрішні та залученні зовнішні інвестиції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відтак, аналіз інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств довів, що:

- їх стан залишається вкрай незадовільний: в Україні щорічно скорочується кількість інноваційно-активних підприємств України на тлі повільної динаміки основних показників інноваційної діяльності промислових підприємств в цілому, яка досі не досягла рівня 1991р. по жодному з показників;
- до основних тенденцій інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств можна віднести усталення низького рівня: інноваційної активності промислових підприємств, кількості реалізованої інноваційної продукції, підприємницької активності малого та середнього бізнесу в інноваційно-інвестиційній сфері;
- організаційно-економічну природу мають майже всі існуючі перешкоди інноваційного розвитку підприємств, що склалися останнім часом, які доцільно типологізувати на макро- та макрорівні. Серед них домінують прямі економічні перешкоди (44%).

Це обумовлює необхідність: по-перше, продовження досліджень можливостей і потреб промислового підприємства щодо удосконалення організаційно-економічного інструментарію стратегії інноваційного розвитку; по-друге, виконати порівняльну характеристику моделей інноваційного розвитку підприємств, що дозволить обґрунтувати напрями усунення перешкод альтернативно.

Список використаних джерел

1. Україна у цифрах у 2014 році : [Стат. зб.] / [За ред. І.М. Жук]. – Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2014. – 238 с.
2. Україна у цифрах у 2013 році : [Стат. зб.] / [За ред. О.Г. Осауленка]. – Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2013. – 239 с.
3. Україна у цифрах у 2012 році : [Стат. зб.] / [За ред. О.Г. Осауленка]. – Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2012. – 249 с.
4. Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2014 році : [Стат. зб.] / [За ред. О.О. Кармазіна]. – Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2014. – 255 с.
5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2013 році : [Стат. зб.] / [За ред. О.О. Кармазіна]. – Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2013. – 314 с.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2012 році : [Стат. зб.] / [За ред. І.В. Калачова]. – Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2012. – 287
7. Скиба М. Щодо першочергових заходів з активізації інноваційної діяльності в Україні : [Аналит. зап.] [Електронний ресурс] / М. Скиба // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2011. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/654/>. – Доступно на 16.10.2014. – Назва з екрана.
8. Державна служба Статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” [Електронний ресурс] // Комітет з економічних реформ при Президентові України. – 2010. – 79 с. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf. – Доступно на 16.10.2014. – Назва з екрана.
10. Федулова Л.І. Інноваційна політика: підруч. для студ. ВНЗ / Л.І. Федулова, А.А. Мазаракі: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2012. – 603 с.

Воронжак П. *Экономико-организационные препятствия инновационного развития отечественных промышленных предприятий.* В статье проанализировано состояние, обобщены тенденции инновационного развития отечественных промышленных предприятий. Исследованы и типологизированы экономико-организационные препятствия инновационного развития предприятий на макро- и макроуровне, сложившиеся в последнее время.

Voronzhak P. Economic and organizational barriers innovative enterprise development of Ukrainian industrial enterprises. The article analyzes the state of generalized tendencies of innovative development of domestic industry. Typologizovano and studied economic and organizational barriers innovative enterprise development at the macro and macro level, formed recently.

УДК 658:328.18

Кіреєв О.В.
Одеський національний
політехнічний університет

ТИПОЛОГІЯ БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЙ ІННОВАЦІЙНО-АКТИВНОГО ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

В статті представлено авторське бачення типологізації бізнес-комунікацій у системі управління промислового підприємства на основі узагальнення існуючих наукових підходів. Надано характеристику бізнес-комунікацій інноваційно-активного промислового підприємства та обґрунтовано особливості інноваційних бізнес-комунікацій.

Постановка проблеми. Система бізнес-комунікацій інноваційно-активного промислового підприємства є найголовнішим елементом управління інноваційною діяльністю та інноваційним розвитком, в рамках якої будується інноваційна структура підприємства та його партнерів, відбувається взаємний обмін інформацією як в її середині, так і з її зовнішніми об'єктами впливу. Однак, формування ефективної системи бізнес-комунікацій промислового підприємства на українському ринку може зіштовхуватися з проблемними зонами, оскільки цей тип комунікацій має певну специфіку, а зміни в напрямку інформатизації управління бізнесом, в першу чергу стосуються інноваційних комунікацій.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Питанням становлення і розвитку бізнес-комунікацій промислового підприємства та практиці управління ними присвячено чимало праць фахівців: Г. Картер, Т. Примака, П. Сміт, Д. Джоббер, Дж. Бернет, О. Голубкова, Р. Пейтон, С. Блек, Л. Гермогенова, Н. Андерсон, Ф. Котлер, Я. Гордон, О. Андрусак, Л. Батченко, Є. Драгомірова, Н. Івашова, М. Колеснік, Г. Почепцов, В. Спивак, О. Телетов, С. Філіппова [1-8]. При дослідженнях ними комунікацій велика увага традиційно приділяється напрямам, пов'язаним з формальними каналами, економічними інтересами підприємств. водночас. Індустріальний психолог Лінда Джуелл [9] відзначає чотири традиційних напрямки досліджень бізнес-комунікацій підприємств: 1) використання та ефективність комунікативних каналів в різних ситуаціях; 2) комунікативні зв'язки та вид послання; 3) комунікативні зв'язки і точність послання (проблема спотворення інформації); 4) вплив комунікативних схем на виконання роботи і задоволеність персоналу працею. Але, нажалі питання бізнес-комунікацій інноваційно-активних підприємств досі не розглянуто всебічно.

Метою статті є визначення сутності та класифікаційних основ бізнес-комунікацій інноваційно-активних промислових підприємств на основі систематизації досліджених наукових підходів та характеристики особливостей інноваційних бізнес-комунікацій.

Виклад основного матеріалу. На підставі узагальнення теоретичних досліджень застосування бізнес-комунікацій у системі управління промислового підприємства та існуючих підходів щодо їх трактування можна стверджувати, що загальне поняття бізнес-